

VÁCLAV HAVEL – ROLE ČESKÉHO PREZIDENTA (1993)

METODICKÝ LIST PRO PEDAGOGY

KONTEXT

Na konci sametové revoluce, v prosinci roku 1989, se stal prezidentem tehdy ještě Československé socialistické republiky dramatik, politický vězeň a disident Václav Havel. Od roku 1948 stanula v čele naší země poprvé po 41 letech nekomunistická hlava státu. První funkční období Václava Havla trvalo jen půl roku – do prvních svobodných voleb, v nichž si občané již podle demokratických pravidel zvolili své zástupce. Podruhé byl Václav Havel do funkce československého prezidenta zvolen Federálním shromážděním v červenci 1990. Po rozpadu Československa v roce 1993 byl Václav Havel zvolen prvním českým prezidentem, kterým byl až do roku 2003 (po opětovném zvolení v roce 1998). V čele československého a následně českého státu zůstal přes třináct let.

Ukázka z textu Václava Havla *Role českého prezidenta* spadá do období před zvolením českým prezidentem v roce 1993. Prezidenta v té době volil parlament, ne občané, a Václav Havel před volbami nevedl žádnou prezidentskou kampaň. Tu do jisté míry nahradil právě článek z 19. ledna 1993, který vyšel v *Mladé frontě Dnes* a ze kterého je tato ukázka.

ROLE ČESKÉHO PREZIDENTA

Jak je z ukázky zřejmé, článek nemá povahu kampaně, ale je spíše filozoficko-politickým zamyšlením nad rolí hlavy státu v ČR. V době nástupu do prezidentské funkce měl Václav Havel za sebou profesní dráhu spisovatele, autora světově ceněných dramát a esejů. Ani jako prezident na tuto svoji původní profesi nezapomínal, projevy si psal sám, na jejich formulování si dával velmi záležet a snažil se, aby jejich vyznění mělo přesah a odpovídalo na obecnější otázky fungování státu, demokratické společnosti a politiky. Stejně tomu tak je i v případě tohoto článku – nejedná se o typický politický projev napsaný zaměstnanci prezidentské kanceláře či PR agentury, ale o bytostně autorský text Václava Havla.

Článek má dvě roviny – Havel svým zamyšlením demonstroval, jakým prezidentem si přeje být sám, jaké priority bude vyznávat a kde naopak by jeho role měla být spíše pasivní. Na obecnější rovině

však článek otevírá diskusi o povaze prezidentské role v naší zemi nad rámec jednotlivých prezidentů, je nadčasový a díky tomu ho lze číst a diskutovat o něm stejně dobře i dnes.

Havlova představa prezidenta se v první řadě odvíjí od legislativy ČR, v níž nemá prezident tolik pravomocí jako například v USA nebo ve Francii. Prezident by měl být – na rozdíl od poslanců, ministrů či regionálních politiků, kteří se v každodenní politice mění, odcházejí a přicházejí – instancí pevnou, neochvějnou a jistou. Pro své občany by měl být „pevným bodem“, jehož význam stoupne a bude viditelnější především v době nejrůznějších tuzemských i celosvětových krizí. Úkolem prezidenta není vstupovat do každodenní agendy, jako to dělají ostatní politici – denně se hašteřící na obrazovkách televize, ale měl by se soustředit na záležitosti dlouhodobější, trvalejší.

Schopnost povznést se nad běžné politické spory dává prezidentovi prostor soustředit se na trvalé hodnoty, na nichž by měl být demokratický stát postaven. Z nich Václav Havel považuje za důležité především smysl občanství (tedy aktivního zapojení každého občana do společnosti, v níž žije), mravní zdroje politiky (hodnoty, které by neměly být v politice zapomínány či potlačovány za krátkodobým účelem nabití moci či zisku), demokratickou podstatu státu, vzájemnou toleranci (respekt ke každému jedinci) a dodržování lidských práv.

Uprostřed střetů politických stran či vyhrcořených společenských debat by měl prezident působit jako spojující prvek, moderátor hledající řešení. Zatímco strany se při svém jednání řídí politickým programem, u prezidenta by to měl být program mnohem vyšší a obecnější, jakýsi mravní princip – úcta ke každému jedinci, respekt k demokracii a odpovědnost za zemi, v jejímž čele stanul.

JAK A PROČ ČÍST UKÁZKU VE VÝUCE

Role hlavy státu je důležitou součástí fungování každé země. Mladí lidé by si měli uvědomovat, jakou roli prezident v naší zemi hraje, jaké pravomoci a odpovědnosti má, co ovlivnit může a co naopak ne.

V parlamentní republice, jakou je ČR, je prezident reprezentantem a symbolem státu navenek. Jeho vnitrostátní pravomoci jsou ale omezené a často jen formální. Zdaleka nejdůležitější je pravomoc rozpustit parlament (většinou jen v ústavně stanovených případech) a vyhlásit nové parlamentní volby. Pravomoci prezidenta v ČR stanovuje česká ústava a lze je nalézt například **zde**. Jiný systém existuje třeba ve Francii, kde prezident má i pravomoci ve vztahu k zákonodárné moci. Zvláštním případem je potom prezidentská republika (např. USA), v níž je prezident hlavou moci výkonné, většinou zároveň předsedou vlády. Je důležité si uvědomit, že prezident není zárukou demokracie, i nedemokratické, totalitní země mohou mít v čele prezidenta, který je často sám diktátorem či loutkou nějaké vládnoucí diktatury. Více informací o různých typech pravomocí prezidentů naleznete **zde**.

Česká republika má již po dvě volební období možnost volit svého prezidenta přímo – o to je důležitější znát pravomoci a odpovědnosti prezidenta, o němž každý z nás ve volbách spolurozhoduje. Záro-

veň je nutné si uvědomit, že kromě povinností daných ústavou existují i neméně podstatné, nepsané odpovědnosti prezidenta spočívající v rovině morální odpovědnosti k zemi a jejím občanům. Právě o nich pojednává úryvek z článku Václava Havla.

Studenti by si v rámci úkolů měli také uvědomit prostředky, kterými prezident své cíle naplňuje – mezi ně patří v první řadě diskuse, setkávání se s lidmi různých názorů, zastávání jasného stanoviska v případě omezování demokratických principů země, zřetel k právům menšin či občanů jakýmkoli způsobem handicapovaným či vyloučeným. Prezident by se měl rovněž snažit upírat svou pozornost (a tím i pozornost společnosti) k nadčasovým tématům, která ostatním politikům mohou být v rámci každodenního boje o moc vzdálená či se zdát nepodstatná.

Ukázka umožňuje učitelům probírat se žáky a studenty řadu různorodých témat:

- roli prezidenta, jeho odpovědnosti a povinnosti v českém legislativním systému,
- rozdíl mezi prezidentskými pravomocemi v ČR a v jiných státech, např. v USA nebo ve Francii,
- obecný smysl politiky a otázky politické odpovědnosti – dodržování mravních hodnot, lidských práv a posilování aktivního občanství, které by měly být vlastní všem politikům, prezident by měl být jejich ztělesněním,
- obraz Václava Havla jako netypického prezidenta – literáta, disidenta a filozofa – otevírajícího ve svém textu hlubší otázky politické odpovědnosti hlavy státu,
- propojení projevu se současnou situací a diskusí o politické kultuře nejen v ČR.

Návrhy konkrétních aktivit, které lze se studenty realizovat po přečtení a poslechu ukázky, jsou obsaženy v pracovním listu.